

Nr 287.

Av herr **Lindhagen**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition
angående inrättande av en arbetarsmåbrukslånefond m. m.

Med anledning av propositionen nr 181 om inrättande av arbetarsmåbruk eller en så kallad statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet får jag göra följande erinringar.

Propositionen innehåller allenast en del av det större problemet om bildandet av nya jordbruk och fullkomnandet av ofullständiga jordbruk. Den sammanhänger sålunda intimt med min till andra lagutskottet remitterade motion nr 195 år 1933 i första kammaren rörande lagar om rätt till nya arbetarsmåbruk, nya småbruk till självförsörjning och förbättring av ofullständiga jordbruk. Därmed sammanhänger vidare regeringens den 10 mars 1933 till lagrådet remitterade förslag till lag om expropriation för att främja bildandet av egna hem eller mindre jordbruk eller för stärkande av ofullständiga jordbruk. Likaså andra lagutskottets utlåtande nr 18 år 1933 om skiftesväsendets inverkan för främjande av bärkraftiga jordbruk. Slutligen sammanhänger därmed sociala jordutredningens den 7 mars 1933 till regeringen ingivna förslag om bildandet av nya jordbruk genom styckning av större kronoegendomar och statsinköpta större enskilda jordegendomar.

Till dessa inlägg för det nu löpande året komma, förutom riksdagsmotioner under årens lopp, de ännu oprövade och oavgjorda efter regeringsuppdrag på statsverkets bekostnad tillkomna betänkandena från norrlandskommittén, värmlandsundersökningen och jordkommissionen i det nu föreliggande ämnet, omfattande bildande av nya jordbruk av olika slag, fridlysning av arrendejordbruk, fullkomnande av ofullständiga jordbruk och anskaffande av tomtmark för bostäder.

Bakom dessa bemödanden under årens lopp reser sig i dessa dagar såsom en väldig bakgrund oron i världen och nödläget i vårt land, vilka mana till uppgivande av palliativen och intressenas spel. Det fordras väl handlingar efter större mått. Ett försök därtill, så vitt på nybildning av jordbruk ankommer, har framlagts genom jordkommissionens förslag (del IV, avdelning I) rörande lagstiftning om en allmän nybyggesverksamhet i riket och en statsorganisation för sociala jordfrågor. Det synes mig vara tidsenligt att ägna också ett sådant beställt, till prövning vilande försök tillbörlig uppmärksamhet. Eller bör fortfarande, såsom skedde efter 1924 års riksdag, jordfrågan trots allt förfalla till småverk, som visserligen kunna vara till nytta men ej allmängiltigt tillgodose folkets rätt till jorden, som är en naturrätt och därför måste värnas genom lag?

Beträffande den nu föreliggande propositionen tillgodoser den till en början otillräckligt dem, man vill hjälpa, redan genom kungörelsens organisation. Det är överlämnat till *landskommunernas, d. v. s. till deras majoriteters gottfinnande* att söka lån och driva verksamheten.

Vi ha erfarenhet av vilka svårigheter i sådant avseende uppkommit i tillämpningen av expropriationslagens särbestämmelser om åstadkommande av tryggade bostadsförhållanden, vartill initiativ icke fick tagas av annan än kommun och municipalsamhälle.

I skogsvårdslagen stadgas, att skogsvårdskommitté skall tillsättas i kommunerna icke blott på deras önskan utan även då skogsvårdsstyrelsen därom gör framställning.

Jordkommissionen föreslog i sitt förslag till en statsorganisation, att kommunal jordkommitté skall inrättas, när kommunalfullmäktige eller, där sådana ej finnas, kommunalstämma anse sådant önskligt eller jordkommissionen i länet eller minst tjugo i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade personer därom hos kommunalfullmäktige eller kommunalstämma göra framställning. I kommun, där jordkommitté ej finnes, skulle kommunalnämnden vara jordkommitté intill dess sådan inrättas. Därigenom blevo således utvägar öppnade för varje person, som önskade sig ett nytt jordbruk.

Det kan ifrågasättas, om kommuner kunna påläggas en sådan organisation annat än genom lag och således även om behörigheten av kungörelsens 2 §. I sådan händelse visar även detta, att en rationell allmän nybyggesverksamhet i riket annat än genom lag ej kan åstadkommas.

Sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets majoritet föreslog år 1925 i utlåtandet nr 2 ett övervägande av behovet och lämpligheten av en för sociala jordärenden lämpad organisation.

En annan fråga är den *oklarhet, som vilar även över propositionen beträffande skillnaden mellan redan odlad jord och odlingsbar jord*. Egna-hemsrörelsen rör sig huvudsakligen med den förra kategorien. Det är denna salubjudning av herrgårdar och till en del av bolags arrendegårdar, bakom vilken alla småverk i jordfrågan förskansa sig med att det finns tillräckligt med jord till salu. Man förbiser härvid totalt, att utbudning av endast odlingsbar jord sällan eller icke alls förekommer. Vidare betraktar man individen med sina rötter i hemorten som en transportvara, som kan flyttas vart som helst. Slutligen blundar man för, att den odlingsmark i olika delar av riket, som är brytningsvärd, icke kan flyttas, utan den ligger där den är. Den är således till för den, som vill och kan bo just där.

På enhällig hemställan av förenämnda sammansatta utskott (utlåtande nr 1) begärde därför riksdagen 1925 »utredning, huruvida och på vad sätt *kolonisation av odlingsbar jord* må kunna genom statliga åtgärder åvägabringas inom landet i vidare utsträckning än vad för närvarande är fallet». Motiveringen inleddes med följande erinran: »Att undersöka

möjligheterna för beredande av försörjning åt rikets starkt tillväxande befolkning är uppenbarligen en angelägenhet av stor samhällelig vikt. Genom den hämmade emigrationen till främmande länder i förening med industriens och statsmannanäringarnas begränsade förmåga att giva sysselsättning åt de växande skarorna träder landets befolkningsfråga allt mera i förgrunden.» Även denna riksdagsskrivelse har ännu icke tillbörligen prövats.

Det är till sist fara värt, att denna oklarhet också nu skall vålla, att det under skydd av arbetarbrukets begrepp skall lagstiftas så, att vid utbrytning av arrendegårdar från bolagsdomäner och gods *inägojordarna göras till arbetarsmåbruk* och komma ifrån att de skola lagligen tilläggas odlingsmark och husbehovsskog. Denna sak har av mig redan berörts i mitt program till andra lagutskottets utlåtande nr 18 för 1933 rörande utskottets enhälliga hemställan om undersökning om skiftesväsendets medverkan för bildande av bärkraftiga jordbruksfastigheter (sid. 18).

Här må även anmärkas följande: Det är av vikt ostridigt att *arbetarbruken åvägabringas med minsta möjliga kostnader*. Nödtillståndet i landet föranleder ju nu sannolikt konfiskation av kontanta inkomster och även kapital särskilt genom arvsskatten. Då vore det väl rimligt, att även de stora jordegendomar och i synnerhet bolagsdomäner, där någon arvs-skatt ej kan ifrågakomma, finge genom naturaprestationer, vilket ju ställer sig överkomligast, lämna något motsvarande bidrag till folkets försörjning. Särskilt bör sådan hänsyn ifrågasättas för de trakter av landet, där genom avvitrning och storskifte jordbruket tillagts stora domäner, som sedan råkat i industriens besittning, eller kronodonationer från kronan till industrien ägt rum med förbehåll av villkor som icke numera uppfyllas. Norrlandskommittén förordade i sitt förslag del IV alternativ I en reducering med 25 procent av markpriset vid jordbruksutbrytningar eller skapandet av nya jordbruk för detta fall (se § 25 i kommissionens lagförslag sid. 17; jämför motionen 195 i första kammaren år 1933, sid. 16 samt andra lagutskottets utlåtande nr 18 1933, sid. 21).

Det hemställas alltså i detta sammanhang,

att riksdagen med anledning av propositionen 181 ville i ovan angivna syften förorda:

1. att i kungörelsen 1 och 2 §§ skapas garantier för att i alla kommuner, där framställning om medverkan för bildandet av arbetarsmåbruk göres, en organisation också kommer till stånd för en sådan medverkan;

2. att i kungörelsen vidare betonas, att arbetarsmåbruk skall anläggas företrädesvis å odlingsmark;

3. att, i den mån odlad jord tages i bruk, detta ej må ske med äventyrande av tillvaron och tillkomsten av självförsörjande jordbruk.

Vidare hemställas,

1) att riksdagen ville besluta, att vid upplåtande av mark till arbetarsmåbruk från bolags domäner (särskilt i avvitrade och storskiftade delar av riket) samt från gods skall, eventuellt med vissa begränsningar, mark avstås utan ersättning eller till reducerat värde;

2) att även jordbruksutskottet i den allmänna välfärdens intresse går in för den i motion 195 i första kammaren 1933 förordade *lagstiftningen* för bildande av nya jordbruk av olika slag och fullkomnande av ofullständiga jordbruk.

Stockholm den 18 mars 1933.

Carl Lindhagen.